

Piter, 2008.- s. 720, 6. Ozhegov S. I. Slovar' russkogo jazika / S. I. Ozhegov.– M.: «Russkij jazyk», 1986.- s. 797.; 7. www.science.yoread.ru;

Генькіна М.А., Братута Е.Г.

САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК ГАРМОНІЙНА СКЛАДОВА СИНТЕЗУ ОСОБИСТОГО УСПІХУ З СОЦІАЛЬНИМ.

Статтю присвячено проблемі самовдосконалення педагога та студента у спрямуванні особистості до успіху. Особлива увага приділяється розгляданню поняття «успіх», факторам, що впливають на нього, його мотивації. Приводяться можливі шляхи самовдосконалення.

Генькіна М.А., Братута Э.Г.

САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ КАК ГАРМОНИЧНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ СИНТЕЗА ЛИЧНОСТНОГО УСПЕХА С СОЦИАЛЬНИМ

Статья посвящена проблеме самосовершенствования педагога и студента у стремлении личности к успеху. Особенное внимание уделяется рассмотрению понятия «успех», факторам, что влияют на него, его мотивации. Приводятся возможные пути самосовершенствования.

Genkina M.A., Bratuta E.G.

SELF-PERFECTION AS HARMONIOUS CONSTITUENT OF SYNTHESIS OF PERSONAL AND SOCIAL SUCCESS

The article is dedicated to the problem of teacher's and student's self-perfection at the person's seeking the success. A special attention is payed to review the concept «success», to the factors, that affect it, its motivation. The possible ways of self-perfection are given.

Стаття надійшла до редакції 23.11.2012

УДК 378

*Ю. П. Дерев'янюк
м. Харків, Україна*

**НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА В
ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ**

Постановка проблеми. Формування культури підростаючих поколінь, коли вона ґрунтується на системі довершеної освіти і виховання, забезпечує молоді можливості потужного подолання іманентних суперечностей. Такий

підхід дозволяє кожному подолати зовнішні негативні обставини і свою власну обмеженість, вузькість прагнень та інтересів. Ось чому високий рівень культури, в тому числі національної, завжди орієнтує людину в напрямку людяності у всіх сферах і векторах її життєдіяльності. Він виступає міцною духовною опорою молодій людині, надаючи їй коректні, логічно і морально обґрунтовані напрями дій, забезпечуючи духовний підйом, потужну концентрацію душевної енергії.

Тому важливо мати чітку систему цілей і засобів освіти, виховання і соціалізації нашої молоді, формування її духовної культури на засадах гуманізму, багатому потенціалі культурної спадщини.

Розбудова і розвиток держави Україна ставить завдання залучати до світової культурної спадщини українські національні надбання. Вбачаючи в цьому актуальність обраної теми, до публікації залучено реальні приклади, а саме використання у естетичному вихованні студентів колекцій старовинних вишитих рушників, та унікальних українських прикрас – дукачів.

Щодо публікацій з обраної тематики, то їхній обсяг значний. Автор спирався на останні, тобто нові у цій галузі, зокрема роботи В. О. Лозового, С. М. Пазиніча, О. С. Пономарьова, А. Ю. Корнева.

Отже **метою даної статті** є виявлення елементів національної культури та практичного їх використання, яке б сьогодні допомагало у питаннях естетичного виховання нашої молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. У формуванні й подальшому розвитку особистості сучасної молоді сучасної молоді людини (учня, студента) істотну роль відіграє естетичне виховання. Воно виходить з тих традицій виховання любові до прекрасного, які свого часу закладали К. Д. Ушинський, М. І. Пирогов, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський та інших видатних класиків української педагогіки. У своїх працях вони детально розробляли шляхи і засоби формування у молоді естетичних смаків та ідеалів, поглядів на розвиток культури та мистецтва.

Під естетичним вихованням мається на увазі процес формування та вдосконалення естетичних уявлень і якостей людини. Його кінцевою метою виступає „максимальне розкриття особистісного емоційно-почуттєвого потенціалу індивіда, його гармонійна самореалізація, гармонізація стосунків людини з соціумом та світом” [1, с. 85].

Естетичне виховання в контексті духовного розвитку людини набуває сьогодні великого значення ще й через істотне поширення технократичного типу мислення, одним з наслідків якого стає гіпертрофована оцінка здобутків машинної цивілізації та технологій. Подібне мислення закриває очі на катастрофічні для цивілізації й самого існування людства: процеси зміни клімату, численні природні катаклізми, техногенні аварії, що стають дедалі частішими та масштабними, викликаючи людські жертви та різноманітні збитки.

Людство сьогодні переживає саме таку кризу, в умовах України вона ускладнюється відсутністю будь-якої стратегії реформ. Ті негаразди, які супроводжують вказані процеси в нашій країні, зумовлюють глибоку духовну кризу і загальне падіння загального рівня культури населення. Однак відновлення належної духовно-культурної ситуації неможливо тільки за рахунок соціально-економічних реформ, для цього вкрай потрібна наполеглива виховна робота.

Не має сумніву в тому, що мистецтво, за словами С. Пазиніча, „може і повинно допомагати формуванню і розвитку гуманістичних, патріотичних поглядів і світоглядних переконань і, одночасно, протидіяти різноманітним способам маніпулювання свідомістю людини” [2, с. 44].

Враховуючи професійно орієнтовані, в тому числі педагогічні навички автора даної публікації, реставратора за фахом, основну увагу хотілося б звернути на твори національного декоративно-ужиткового мистецтва, як вираження естетичних ідеалів культурної спадщини народу. Слід зазначити, що культура українського побуту завжди була максимально естетизована. Це переконливо свідчить, як про творчу обдарованість нашого народу, так і про значення цих важливих джерел моралі та духовності.

Дійсно сфера побуту відіграла важливу роль у становленні особистості дитини, формуванні її духовного світу. При цьому її вплив, сильний, хоча і не завжди помітний, діяв практично цілодобово і відбивався на її світосприйнятті, світовідчутті та світогляді. Під цим впливом формувалося сприймання дитиною самої себе як особистості, своїх рідних та інших людей, формувалося її мислення, психологічні установки, ціннісні орієнтації.

Сфера побуту визначала в тому числі характер людських взаємин і спілкування, безпосередньо впливав на діяльність дитини та її ставлення до праці, як своєї, так і інших, на її самопочуття, настрої, емоційний тонус, на формування смаків та уподобань. Побут являв собою універсальну сферу прояву естетичної культури особистості і соціуму. Формуючи середовище, як матеріальне, так і духовне, людина втілювала свої здібності, потреби, творчість [3].

Слід згадати, що виховання дітей у традиційних українських родинах відбувалося на простих і добре зрозумілих принципах народної педагогіки, в основі якої була чесна праця, мораль, і відчуття краси навколишнього світу. Специфіка формування естетичної культури засобами української народної педагогіки в процесі духовного розвитку молоді визначається тим, що саме ця педагогіка увібрала в себе всю сукупність чинників, які втілюють народну мудрість, накопичену протягом століть. Це дозволило зберігати нерозривним зв'язок поколінь, пам'ять про минуле, і тому ставало важливим засобом формування трудової культури людини, її духовно-культурного світу і естетичних смаків та ідеалів.

Життєвість і сила народних традицій стали запорукою їх збереження, ось чому вони поки не втрачені і зберігаються в національному менталітеті, хоча культура промислової доби суттєво зменшила ті ж самі народні ремесла, а разом з ними і сферу реального застосування декоративно-ужиткового мистецтва. Кращі педагоги, майстри, митці, нарешті, небайдужі люди прагнуть зберегти їх, забезпечити наступність і стабільність вцілілих традицій. Завдяки цьому вдається прищеплювати молоді почуття національної гідності й гордості як за наше славне минуле, так і про існування цих традицій у сьогоденні. Тому важливо сформувати у нашої молоді не тільки стійкі естетичні смаки, культурні цінності й культуру поведінки, прищепити їй прагнення зберегти їх як одну з найцінніших надбань нашої історичної спадщини.

Як приклад використання предметів побуту у педагогічній та виховній роботі з студентами творчих професій, звернемося до власного досвіду автору цієї статті, який багато років збирав окремі предмети української старовини, часто рятуючи їх від остаточної загибелі. Перш за все, це рушники та дукачі.

Рушники виступали і виступають одним з відбитків культурної пам'яті нашого народу. Сюжети вишивок та візерунків зберігають прадавні магічні знаки, символічні образи „дерева життя”, „берегині”, які сьогодні знайшли подальше своєрідне переосмислення і оновлення. Таку ж важливу роль відіграє і символіка кольорів, зокрема червоного і чорного. Українці, як селяни, так і мешканці міст завжди надавали рушникам важливого образно-символічного значення. Дійсно, вони були неодмінним атрибутом будь-якої обрядовості – від народження дитини, весілля до поховального обряду. Однак рушники були й одним з найпоширеніших предметів народного побуту, вони виступали обов'язковим елементом інтер'єру і слугували окрасою селянського житла, свідченням майстерності хазяйки, дівчат і жінок, що походили з цієї родини.

Цілком природно, що в кожному регіоні і навіть у кожному селі формувалися і склалися свої локальні особливості і традиції, своє бачення краси і своє уявлення про досконалість. Можна стверджувати, що сюди вкладалися власні смаки і естетичні ідеали, що виявлялося у композиції, зображенні, кольоровій гамі і способах виконання шитва. Серед рушників зустрічаються високохудожні твори, які можна експонувати у будь-яких виставкових залах України і за її межами. Унікальність і неповторність цих народних шедеврів вимагає їх збереження і ретельного вивчення. Адже сучасні майстри, на їх основі не просто продовжують традиції, а й наповнюють орнаменталізацію рушників новим змістом і образами, посилюють їх художнє і монументально-декоративне вирішення, розширюють діапазон застосування в громадському інтер'єрі.

Вишиті рушники з давніх пір набули значного поширення в Україні. Вони були неодмінним атрибутом не тільки народного побуту, а й весільної та іншої святкової обрядовості. Рушники використовували і як традиційний еле-

мент інтер'єру селянського житла. Всі важливі події нашого народу не обходились без рушників, які, крім декоративного навантаження, мали великий образно-семантичний зміст. З усіх численних творів народного декоративно-прикладного мистецтва складно знайти інший предмет побуту, який би носив у собі таку концентровану множину чітко визначених і завжди різноманітних символічних значень.

Так рушник все життя супроводжував селянина і в радості, і в нещасті. Також рушник завжди був і залишається українським символом гостинності. Саме на ньому підносили і підносять хліб-сіль дорогим гостям. При будівництві хати зазвичай на рушниках підіймали сволоки, які слугували опорою хаті, водночас слугуючи символом міцності родини. Інколи ці рушники потім дарували майстрам-будівельникам. На рушниках також приймали народжених немовлят, а згодом хрестили їх. З рушниками проводжали людину і в останню путь. Отже можна стверджувати про визначальну роль рушника та про його різноманітні функції на життєвому шляху людини.

Поліфункціональність рушника зумовила не тільки різноманітність стилів та способів його вироблення та використання, рисунків, візерунків, орнаменту, але й специфіку призначення в різних сферах. Найбільшого поширення набули звичайні рушники для побутового вжитку. Характерно, що вони, не зважаючи на своє суто утилітарне призначення, все ж вироблялися з любов'ю і прагненням передати прихильність до краси. Істотне значення мали також декоративні рушники, які спеціально виготовлялися для прикрашання житла. Водночас вони вважалися одним з оберегів у яких максимально зосереджувалася захисна сила, тому їх розміщали разом з образами у святому, так званому „красному куті” хати.

Істотну роль рушник відігравав і в народних весільних обрядах, як один з атрибутів цієї важливої події. По-перше, рушник дарували старостам, перев'язували їх через плече навхрест, якщо на заручинах доходили згоди. Відповідно такі рушники називали плечовими. По-друге, рушники пов'язували дружкам молодих, що символізувало їх відповідальність за міцність шлюбу. Нарешті рушниками зв'язували руки молодим, бажаючи їм щасливого й довгого подружнього життя. Усі ці рушники готували завчасно, тому в численних народних піснях, легендах, переказах в поетичній формі детально були описано приготування дівчиною рушників до весілля. У вишивці вона відтворювала свої думки і почуття, надії й сподівання на щасливу долю.

На превеликий жаль так званий технічний прогрес і прагнення селян перейти на „міську моду” поступово привели до забуття традицій вироблення та вишивок власних рушників, та багатьох традицій з ними пов'язаних. Тепер їх не побачиш навіть у сільській хаті, вже не говорячи про місто. А навіть там, де вони зберігаються, у багатьох випадках рушники частіше за все не є саморобними і не несуть відбитку індивідуальності майстрині. Сучасні рушники

виробляють індустріальним способом із стандартними візерунками, які не відображають місцеві відмінності.

Ті ж, хто спромігся зберегти у своїх родинах старовинні рушники, як до речі, будь які артефакти з побуту своїх предків, хто здатний розуміти й цінувати ці предмети матеріальної культури, мають реальну можливість збагнути їх глибокий духовний сенс. Говорячи про таких людей, харківський культуролог А. Корнев справедливо стверджує, що вони є „хранителями родинних традицій” і зберігають „документальні свідчення свого роду, хоча і писане вишиваними „рунами”, мова яких, на жаль, часто залишається нерозгаданою і втаємниченою” [4, с. 9].

Однак і сьогодні, в умовах масового виробництва стандартизованих виробів, старовинні рушники ручного виготовлення надзвичайно цінуються і як пам’ять предків, і як сімейні реліквії, справжні зразки високого народного смаку та ідеалу.

Ще одним видом народного мистецтва, сьогодні фактично призабутим, є виробництво дукачів. Термінологічно „дукач” походить від дуката, тобто старовинної монети, спочатку італійської, а згодом будь-якої європейської. Як прикрасу дукат-„дукач” жінки носили на шиї серед намиста або просто на стрічці, для цього приварюючи до монети спеціальне „вушко”. Починаючи з 17 ст. дукачі стали надзвичайно популярними серед селянського та міщанського населення України. Вони стали розрізнятися за формою залежно від території поширення, залежачи від місцевих традицій, звичаїв і повсякденних обрядів в житті української жінки.

Відштовхуючись від форми та символіки монет та різноманітних пам’ятних медалей, руки талановитих майстрів оформлювали дукачі, перетворюючи їх у дивовижні жіночі прикраси.

Масове виготовлення дукачів (як і родинні вишиті рушники) починає зникати біля 20-х років ХХ століття. Порівнюючи між собою комплекси прикрас, переконуємось у розмаїтті художніх рішень, творчого різнобарв’я нашого народу. Це повною мірою стосується і дукачів. Слід зазначити, що вони передавалися від покоління до покоління і у такій спосіб зберігали пам’ять про свою родину та отчий край.

Єдине наукове дослідження дукачів спирається на багатий речовий матеріал, зібраний відомим вченим-нумізматом І. Г. Спаським. На жаль у вогні Другої світової загинула колекція, яку багато років збирав Спаський, загинули і записи вченого, дещо він встиг відновити, але далеко не все [5]. Отже контактування з дукачем – це не тільки споглядання та милування його оригінальними формами, дизайном, оздобленням, а й спілкування через нього з родом і рідним краєм.

Про те, що важливо зберігати родинне, справжнє, розмірковує і харківський мистецтвознавець С. Б. Рибалко: „Чи треба поспішати позбавлятися

справжнього, зробленого руками. Може краще, якщо ваші діти виростуть у домі не к кольоровим календарем на стінці, а справжньою картиною. Не позбавляйте їх радості спілкування з мистецтвом” [6].

Висновки. Отже, маючи дві власні колекції (українські рушники і вишиті сорочки, а також зібрання дукачів) автор цієї публікації використовував їх у педагогічному досвіді, працюючи із студентами різних спеціальностей, а саме – дизайнерами одягу, реставраторами, мистецтвознавцями. Кожна з цих груп відрізнялася фаховими підходами. Так мистецтвознавців більше цікавила власна історія речей (походження, придбання, символіка); дизайнери одягу проводили ретельні виміри, розглядали структуру тканини, способи крою; реставратори звертали увагу на справжність речей, технології виготовлення, збереження.

Однак при цьому у всіх групах першою реакцією було саме естетичне сприйняття, милування предметами, відшукування „своїх” речей, тих, які лягли ближче „до серця”. Звідси, на наш погляд, виникає і фаховий, науковий інтерес. Тільки тоді студент виростає у справжнього професіонала своєї справи.

Література 1. Лозовой В. О. та ін. Філософія. Логіка. Етика. Естетика: підручник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Лозовой, С. М. Пазиніч, О. С. Пономар'єв. – Харків: Право, 2009. – 578 с. 2. Пазиніч С. М. Філософія мистецтва як чинник комунікативної культури в системі формування національної еліти // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Харків: НТУ „ХПІ”, 2007. – Вип. 13-14. – С. 37-46. 3. Руденко Л. Естетичне виховання учнів засобами слова // Початкова школа. – 1996. – № 3. – С. 25-27. 4. Рушникові руни: Матеріали з колекції Юрія Дерев'янка / А. Корнев [Текст]. – Харків: Раритети України, 2011. – 20 с: іл. 5. Спасский И. Г. Русская монетная система / И. Г. Спасский. – Л.: Наука, 1962. – 364 с. 6. Рыбалко С. Мир, который мы теряем // Технополис. – 26 ноября 1998. – С. 10.

Bibliography (transliterated): 1. Lozovoj V. O. ta in. Filosofija. Logika. Etika. Estetika: pidruchnik dlja studentiv vivih navchal'nih zakladiv / V. O. Lozovoj, S. M. Pazinich, O. S. Ponomar'ov. – Harkiv: Pravo, 2009. – 578 s. 2. Pazinich S. M. Filosofija mistectva jak chinnik komunikativnoї kul'turi v sistemі formuvannja nacional'noї eliti // Problemi ta perspektivi formuvannja nacional'noї gumanitarno-tehnichnoї eliti. – Harkiv: NTU „HPI”, 2007. – Vip. 13-14. – S. 37-46. 3. Rudenko L. Estetichne vihovannja uchniv zasobami slova // Pochatkova shkola. – 1996. – № 3. – S. 25-27. 4. Rushnikovі runi: Materiali z kolekcii Jurija Derev'janka / A. Kornev [Tekst]. – Harkiv: Rariteti Ukraїni, 2011. – 20 s: il. 5. Spasskij I. G. Russkaja monetnaja sistema / I. G. Spasskij. – L.: Nauka, 1962. – 364 s. 6. Rybalko S. Mir, kotoryj my terjaem // Tehnopolis. – 26 nojabrja 1998. – S. 10.

Ю. П. Дерев'янка

**НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА В
ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ**

У статті розглядається роль національної культури у вихованні молоді на прикладі використання творів декоративно-ужиткового мистецтва у навчальному процесі з студентами творчих спеціальностей.

Ю. П. Дерев'янюк

**НАЦИОНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА
В ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ МОЛОДЕЖИ**

В статье рассматривается роль национальной культуры в эстетическом воспитании молодежи на примере использования произведений декоративно-прикладного искусства в учебном процессе со студентами творческих специальностей.

Derevianko Y. P.

**NATIONAL CULTURE IN THE
AESTHETIC EDUCATION OF YOUNG PEOPLE**

The article examines the role of national culture in the aesthetic education of young people using the example of decorative arts in teaching students creative specialties.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2012

УДК 101

*Мищенко В.И.,
г. Харьков, Украина*

**ДУХОВНОСТЬ ЭЛИТЫ КАК УСЛОВИЕ СОЦИАЛЬНОГО ПРО-
ГРЕССА**

Постановка проблемы. На рубеже III тысячелетия человечество вступило в «интеллектуальную эпоху» развития, связанную с формированием техно-электронного или информационного общества. Однако в мире не исчезли войны, продолжается милитаризация массового сознания, культивирование насилия современными СМИ. Отличительной чертой XXI столетия стал международный терроризм. Условием социального развития общества стало развитие нового «ноосферного» сознания человечества, что невозможно вне решения проблемы формирования духовности элиты.

Исследование проблемы в трудах зарубежных и отечественных учёных. Содержание и принципы духовной деятельности как важного компонен-